

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

VIII. évfolyam 4. szám

2005. október

Kossuth-emlékek a Belvárosban

Lakás – munkahely – esküvő

A Belvárosi-plébániatemplom az Erzsébet-híd építése előtt, 1900 körül

Kossuth Lajos fővárosi tevékenységének legtöbb színhelye a Belvároshoz kötődik. Ezek közül mutatunk be néhányat, emlékezve a Törvényhatósági Tudósítások szerkesztéséért kapott

négyéves bebörtönzésének végére (1840) és ezt követő Pest-budai életére.

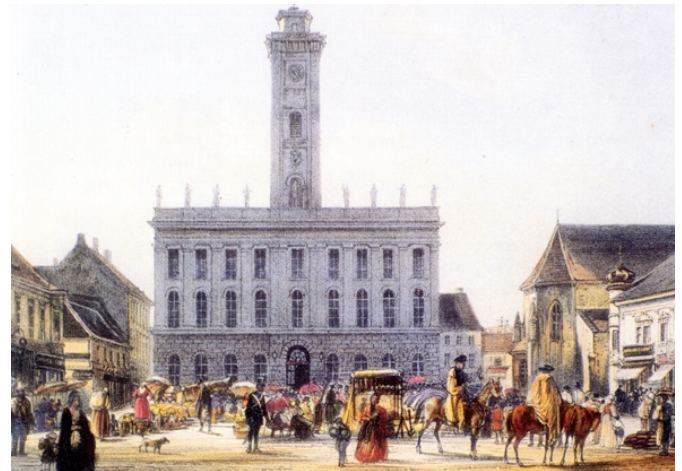
Kossuth Lajos sátoraljaújhelyi, sárospataki iskolaévei után 1819/20-ban – ügy- (Folytatása a 3. oldalon.)

Pesti piac a rakparton

Vászsátor alól vascsarnokba költöztek

Kedden és pénteken nyüzsgő tömeg hullámzott fel-alá az egykori pesti piacon. A nagy vásárcsarnokok építése előtt a piac a Széna tértől (Szénapiacnak is nevezték, ma Kálvin térnek hívjuk) a Fővám térig, innen a Dunáig, a Dunasoron a Petőfi téri görög templomig húzódott, majd benyúlt a régi Városház térre, amely az Erzsébet-híd építésekor veszett vég-

leg a múlt homályába. A keddi és a pénteki nap szokás szerint a hetivásárok ideje volt – emlékét nagy mesélőnk, Magyar Elek örökítette meg. A Szénapiacra túlköelve érkezett az emeletes újpesti lóvonat, palotai kofák seregét ontva ki bendőjéből. Tejeskannákkal, batyukkal, gyümölcsös kosarakkal voltak megrakva. Óriási naper- (Folytatása a 7. oldalon.)

Piac a régi Városháza előtt (Rudolf Alt rajza, 1845)

Pestszentimre Gyűjtemény

Családi gyűjteményre alapozva

A Pándy család „gyűjtő-életmódot folytató familia hírében állt-áll

Pestszentimrén, de „szakterületük” különlegesnek számít. Településük, Pestszentimre (korábban Soroksárpéteri) dokumentumai érdekelte elsősorban őket. Pándy Gyula a

település csendőrpáncsnoka, majd képviselőtestületi tagja, a református egyházközség presbitere és gondnoka volt. Az általa megmentett községközi, csendőrpáncsnoki, kertészeti és református anyagok a II. világháború pusztításainak áldozatává

váltak, csak a kertészettel foglalkozók maradtak fenn.

Pándy Árpád már a következő generáció, 1922-től helyi lakos. Gimnazistaként, majd egyetemi hallgatóként résztvevője a péteri, imrei ifjúsági megmozdulásoknak, tagja a Református Dalárdának, műkedvelő előadások szereplője, de még nem gyűjtő, nem helytörténész. Földrajz szakos diplomamunkája viszont már Soroksár és Soroksárpéteri gazdasági földrajzról szólt.

A Sárospataki Református Tanítóképző Intézet, majd a pécsi katonai középiskola tanáraként sem szakad meg a pestszentimrei élet részesének lenni – összegyűjtött levelei, képeslapjai árulkodnak erről. Jellemző, hogy Budapest és környékét, illetve Magyarországot ábrázoló katonai térképeket hoz haza amerikai hadifogságából. Korábbi, értékesebb gyűjteményeit – pénz- és könyvritkaságok, térképgyűjtésről szólt. (Folytatása a 4. oldalon.)

Habsburg Mária a BTM-ben

A Budapesti Történeti Múzeumban szeptember 30-án 15 órakor dr. Benedek András, az NKÖM közigazgatási államtitkára nyitotta meg a „Habsburg Mária, Mohács özvegye” című kiállítást. A megjelenteket dr. Bodó Sándor, a BTM főigazgatója köszöntötte, majd a szakmai megnyitót dr. Urbach Zsuzsa művészettörténész tartotta meg. A rendezvényen fellé-

pett a Voces Aequales énekegyüttes, Thomas Stoltzer műveivel.

A kiállításon átfogó képet kapunk a mohácsi vész koráról, Habsburg Mária életéről. Mindezt saját anyaga mellett a hazai és külföldi közgyűjteményekből kölcsönzött nagyszámú és történeti szempontból is jelentős műtárggyal érte el a kiállítás rendező gárdája. Ele-

gáns, visszafogott és ugyanakkor modern – ezt állapíthatjuk meg a kiállítás bármely terméről. Igen, modern, bizvást állíthatjuk ezt. A termek közepén elhelyezett, a XXI. századra utaló térkompozíciók és a korunk igényeinek megfelelő információközlési technikák együttes alkalmazásával létrehozott kiállítás – felsorakozva a főváros történeti múzeumának az utóbbi években bemutatott, nemzetközi szinten is jegyzett tárlatai közé – maradandó élmény lesz a látogatói számára. Október végén a kiállítás katalógusának bemutatására is számíthatunk.

A kiállításához kapcsolódóan október 22-én és november 20-án 10.30 órakor tárlatvezetést, viselettörténeti bemutatót tartanak (felvehető ruhák, rene-

Habsburg Mária portréja (Krell Hans, 1490–1565)

szánsz táncház, jelmezes fényképezés), november 19-én 18 órai kezdéssel Nyitott Estre várják az érdeklődőket (szakvezetés a kiállításon, tudományos előadások, viselettörténeti bemutató, reneszánsz táncok).

A Budavári Palota E épületében rendezett tárlat január 9-ig látogatható.

g.t.

Belvárosi Helytörténeti Klub

Az ARANYTÍZ Művelődési Központban az épület felújításának befejezte óta havonta egyszer rendszeresen találkoznak a Belvárosi Helytörténeti Klub tagjai.

Ekkor hangzanak el a kerület történetével kapcsolatos előadások, beszélgetések, melyek mindig aktuális várostörténeti, kultúrtörténeti eseményekkel összefüggő kérdésekkel foglalkoznak. A 2005. évi összefoglalóink az évfordulók jegyében zajlottak – pl. a 150 éves Eötvös Gimnázium híres diákjairól szóló ankét, vagy Alpár Ignác építész születésének jubileumi rendezvénye és életművéről szóló könyvbemutató. Megemlékeztünk a Papnövelde, az egykori Pálosok által épített templom és rendház történetéről, Virág Bene-

dek, Ányos Pál és Verseghy Ferenc pálos szerzetesek Magyar Hazafiúi Társaságát alapító kezdeményezéséről. A nagy kereskedő családról, a Goldbergerekről régi munkatársuk visszaemlékezéseit hallgattuk meg. Utolsó rendezvényünkön, október 27-én a lipótvárosi Szent István Bazilika történetéről tartott vetített képekkel előadást dr. Kemény Mária művészettörténész-kutató.

Összejöveteleinket minden hónap (kivéve december) utolsó hetének csütörtöki napján délután 17 órai kezdettel tartjuk, az Arany János utca 10. II. emeleti Bartók-Kodály termében. A klub kapcsolattartó felelőse Hegedűs Attila egyetemi hallgató (tel.: 06-20-322-0965).

Vízny László

Programok a Belvárosi Helytörténeti Klubban

November hónapban a Lipót-napok ünnepség sorozatban kiállítást rendezünk az Aranytízben.

November 24-én

Az Újvárosházáról Milisits Máté fiatal művészettörténész barátunk tart előadást.

Decemberben

Pesti evangélikusok címmel Fabinyi Tibor evangélikus teológus és professzor előadását hallgathatjuk.

A Belvárosi Helytörténeti Klub rendezvényeit minden hónap utolsó hetének csütörtöki napján délután 17 órai kezdettel tartjuk. Kivételt képez az év utolsó hónapjának rendezvénye.

Budapest önkormányzata 1920–1949

A Politikatörténeti Intézet október 6-án, a demokratikus törvényhatósági választások 60. évfordulója emlékére Budapest önkormányzata 1920–1949 címmel az intézetben tudományos konferenciát tartott. Az egynapos szakmai konferencia előadói többek között a két világháború közötti budapesti választási rendszerrel (Ignác Károly), a főváros-környéki önkormányzatokkal (Forró Katalin), a szociálpolitikával (Egressy Katalin), a háború utáni közigazgatás újjászervezésével (Gyarmati György), a fővárosi önkormányzat megújulásával (Szántó Ferenc), az 1945 utáni polgár-

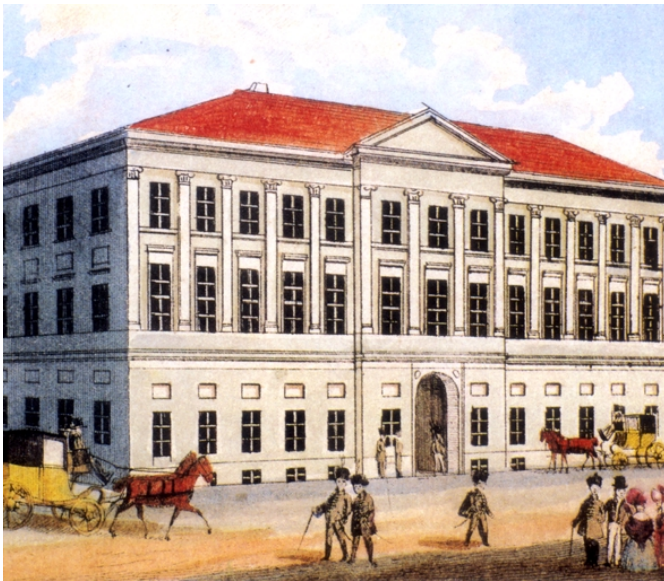
mesterekkel (Palasik Mária) és a tanácsrendszerre való áttéréssel (Feitl István) foglalkoztak. A Budapest fejlesztésében korábban meghatározó szerepet játszó Fővárosi Közmunkák Tanácsának utolsó évtizedéről (1937–1948) Sipos András beszámolójából szereztünk tudomást – a közmunkatanács a főváros ostroma után korábbi jelentőségét nem nyerte vissza és 1948-ban felszámolták.

A konferencia napján az Egyenlítő Galériában (az intézet épületének földszintjén) Hubai László történész nyitotta meg a Budapest választási térképei – Múlt és Jelen (1925–2002) Kiállítást. Szervezői a kis alapterület ellenére ötletesen megoldották a korszak választási körzeteinek és választásai hangulatának bemutatását.

Kossuth- emlékek a Belvárosban

● folytatás az első oldalról

mond – „főiskolai végzettséget” szerzett. Jogi gyakorlatot kezdett Eperjesen, majd a *Belvárosban* joggyakornokként, jurátusként dolgozott gróf Vécsey Miklós, majd Szentandrás Horváth Tamás táblabíró mellett. Ott található pesti jurátus társai között, akik a megyegyűléssel egy időben tüntetnek a cenzúra ellen, vagy amikor nyilvánosan elégetik az önkényt megszemélyesítő kancellár, Metternich arképét. Korabeli ifjak társaságában, vagy fiatal lányokkal sétálgatott a Belvárosban és a Duna-parton. A kor szokása szerint rész vett ivó- és kártyaesteken, színházi előadásokon... 1823-ban ügyvédi vizsgát tett Pesten.

A Pest megyei Vármegyeháza a mai Városház utcában (Carl Vasquez litográfiája, 1837 körül)

Hajón érkezett vissza Pestre 1836 májusában, báró Wesselényi Miklós társaságában. A visszatérő Kossuth egész sor fogadó és szálló vendége lehetett volna. Ilyenek voltak a „Magyar Király”, a „Vadászkürt”, az „Arany Sas” szállók, vagy a „Keurnitzer Kávéház”, avagy az 1830-as évek ifjú értelmiségei-

nek, íróinak, művészeinek kedvelt találkozó helye, a „Sebestyén téri Csiga Vendéglő”.

Kossuth mégis a Szép utca 3. szám alatti emeletes házban bérelt magának lakást. Az 1814-ben, Pollack Mihály tervei alapján készült – azóta lebontott – ház Komlóssy-(László)-épületként volt ismert. Kossuth, első pesti tartózkodása idején, ifjú jurátusként már töltött itt egy rövid időt. Házasságkötése után is ebben a házban bérelt háromszobás lakást feleségével, Meszlényi Terézzel.

A véletlen, vagy a sors játéka, hogy a Szép utca és a volt Hatvani, ma Kossuth Lajos utca sarkán álló épület lett Kossuth munkahelye. Ebben, a Pollack Mihály tervei alapján – 1816-

barátaival és vállalta a Pesti Hírlap szerkesztését. Kossuth jelezte a laptulajdonosnak, hogy az ő neve bizonyos helyeken nem a legjobb ajánlás. Landerer

Csütörtök

174

Septemb. 1. 1842

Pesti Hírlap.

megnyugtatta, mindent előre tisztázott Bécsben, s döntését Metternich kancellár is jóváhagyta. Így lakásuk szomszédságában, a Horváth-házban, a Hatvani utcai Landerer-Heckenast Nyomda kiadásában, Kossuth szerkesztésében 1841. január 2-án megjelenhetett a Pesti Hírlap első száma. A lapot hetente kétszer, szerdán és szombaton jelentette meg, olvasottsága, népszerűsége gyorsan emelkedett.

Kossuth Lajos és Meszlényi Teréz esküvőjére a mai Március 15-e téri templomban került sor, de nem az ismert ünnepélyes ceremóniával. Vegyes házasság – a férj evangélikus, a feleség katolikus – lévén a Belvárosi-plébániatemplom főtitkarendő ura megtagadta az esketési szertartást, azaz a vőlegény nem vezethette oltárhoz a menyasszonyt. Bizonyos „bonyodalmak” után 1841. január 9-én a templom elé érkező jegyespárt a plébánia – később az Erzsébet híd építése miatt lebontott – irodaszobájába vezették. A házasság szentségének feladása nélkül, a „kölcsonös megegyezést tudomásul vevő plébános házastársnak nyilvánította őket”. Esküvői tanui voltak Fáy András, nemzetgazdász, gróf Ráday Gedeon, országgyűlési képviselő, későbbiekben a Nemzeti Színház főintendánsa és igazgatója, Szombathelyi

Antal, Békés megye követe, majd alispánja és Szentkirályi Móric, Kossuth követője, Pest megye alispánja. Ez az „esketés” óriási felháborodást keltett a násznép, de a később értesültek körében is. A törté-

teket még az sem enyhítette, hogy Meszlényi János határozott követelésére „megengedték”, hogy az ifjú pár és az esküvői menet a templom épületén át, annak főbejáratán keresztül hagyhatta el a Belvárosi-plébániatemplomot.

Bár nem volt már meg Kossuth tinnyei birtoka, ami egyik feltétele volt, a követjelöltségnek, az Ellenzéki Kör tagjai mégis érdekesnek vélték elindítani a választáson. Fő kortesei, a főrendi ellenzék vezetői, Batthyány Lajos gróf, Podmaniczky Frigyes, Teleki László, Ráday Gedeon Pest megye követének jelölték Kossuthot. A Széna (ma Kálvin) tértől, a Kecskeméti utcán át, a megyeházig kortes-daloktól volt hangos az útvonal: „Egy halálom, egy életem, Kossuth Lajos a követem!” vagy „Egy istenem, egy életem, Kossuth Lajos a követem!” Az 1847. október 18-i választáson 2948 szavattal – Balla Endre, Pest megyei főjegyző 1314 szavattal szemben – Pest megye követévé választották Kossuth Lajost. Az V. kerület Városház utca 7. szám alatti, 1841-ben épült Pest Vármegyeháza, ma a Pest Megyei Polgármesteri Hivatal udvarán elhelyezett Kossuth-emléktáblánál évről-évre az emlékezés virágait helyezik el hivatalos és civil szervezetek, magán-személyek.

Gavlik István

Pestszentimre Gyűjtemény

• folytatás az első oldalról

mény – a német és a szovjet hadsereg katonái magukhoz vették – „megőrzésre”. 1945-től ismét pestszentimrei lakos, a helyi polgári iskola óraadója és a pestszentlőrinci gimnázium tanára. Ekkortól indul az igazi gyűjtőmunkája. Szaktárgyai képezik a fő kategóriákat. Minden irodalmi nagyság dosszié lakójává válik, tájegységekre osztottan pihennek a földrajzi cikkek, kivágások, térképek. A történelmi korszakok és neves szereplők is mappák címfeliratai. Az évtizedek során közel 5000 könyvet gyűjtött. Külön anyagot képeznek a környék dokumentumai, képeslapjai, térképei, fényképei és egyéb relikviái. Ezek alapozták meg a Pestszentimre Gyűjteményt.

1972-ben a Budapest centenáriumán meghirdették a „100 év 100 kép” akciót, melyre a pestimrei helytörténeti csapat (Deli Lászlóné – népfront titkár, dr. Széky Endre református lelkész, s e sorok írója) egy kiállítással válaszolt. Szinte mindennapos vendég volt Pándy Árpád, aki tanácsaival segítette a történeti és helytörténeti hűséget, s vigyázta anyagainak célszerű felhasználását. A kiállításnak nagy visszhangja volt, a Magyar Televízió riportot készített erről. A felvételen Pándy Árpád – mintegy átadva a staféta botot – a helytörténeti munka szépségeit ecsetelte, s folytatásra buzdított. Sajnos nem kerülhetett adásba, mert a lőrinci kiállításról nem készítettek hasonló felvételt, így az imrei anyag „letiltásra” került. Pándy Árpád nem sokkal később meghalt.

Polgárjogot nyert azonban a helytörténeti munka.

A kiállítás híre megmozgatta az imreieket, iskolai előadások, kiállítási tablók, sok egyéb akció jelezte az előrehaladást. Az évtizedek alatt komoly gyűjteménnyé vált Pándy Árpád magángyűjteménye.

Jelenleg a Dr. Széky Endre Pestszentimre Történeti Társaság védőszárnyai alatt működik a Pestszentimre Gyűjtemény. A Társaság alapításakor meghatározó alapszabályi pontot képezett a gyűjtemény gondozása. Két gyűjtemény nem lehetett egy kerületben, ezért nem válhatott hivatalossá, semmiféle kerületi, fővárosi támogatást nem élvezett. Anyagainak felhasználásával száznál több kiállítás jött létre. Jelenleg is látható a Pestszentimre Története Állandó Kiállítás a pestszentimrei ügyfélszolgálati irodában. Újságcikkek sorozatát, diploma és egyéb iskolai, egyetemi dolgozatok létrejöttét segítette a gyűjtemény anyaga. Nyolc helytörténeti könyv és kiadványok építkeztek dokumentumaiból.

A sok ezer dokumentum, tárgy, fotó-, videotári és egyéb anyag között több olyan kincssel is rendelkezünk, mely egyetlen gyűjteményben sem található (a település első térképe, Pestszentimrei Híradó c. újság példányai, község-házi iratok...).

A Széky Társaság régóta próbál a gyűjteménynek megfelelő elhelyezést találni. Már a Pándy-család harmadik generációja kezeli a Pestszentimre Gyűjteményt, lakásának majd minden helyiségében tárolva az anyagokat. Főleg a tárgyi emlékek feszegetik a ház falait, de eddig még nem kellett semmilyen adományt sem visszautasítani.

Pándy Tamás

Ipartörténet a mai Albertfalván

Az Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskola-múzeumban szeptember 24-én, 11 órakor nyitották meg az Ipartörténet a mai Albertfalván című kiállítást, amelynek létrehozója Beleznay Andor és Kemény Tibor volt. A tárlat november végéig tekinthető meg.

Az Albertfalvi napok 2005, a Szent Mihály-napi búcsú, valamint Újbuda megalapításának 75. évfordulója alkalmából került sor a kerületi múzeumban en-

Albertfalvi asztalosok közösségi ládája

nek a kiállítás megnyitására, amelyen Sarkadi Nagy Emilia, az Albertfalvi Polgárok Köre elnöke mondott köszöntőt. A tárlat keddi és csütörtöki napokon 16. és 18. óra között látogatható.

Helytörténeti közalapítvány Kispesten

Kispest Önkormányzata megalapította a kerület történetének kutatása és népszerűsítése céljából a Kolónia Kispest Helytörténeti és Honismereti Közalapítványt. A kuratórium elnöke Nagy Tamás, titkára Hernádi Panka, kurátorai Siklós Zsuzsa és dr. Sebestyén Péter.

A közalapítvány a városrésztörténeti múltjához kapcsolódó tevékenységek széles skáláját vállalta fel. Foglalkoznak a kerületi helytörténeti gyűjtemény és más hasonló jellegű (irodalomtörténeti, zenetörténeti, játék- és sporttörténeti) gyűjtemények, hagyatékok megőrzésével, gondozásával, feldolgozásával és fejlesztésével; a helytörténeti ismeretek iskolai oktatásával, ifjúsági táborok szervezésével; történeti múltjuk megmentését, védelmét, népszerűsítését szolgáló polgári kezdeményezések felkarolásával.

Céljuk továbbá az etnikai kisebbségek hagyományörző tevékenységének támogatása, muzeális értékek felkutatása; a magángyűjtemények, hagyatéki anyagok felkutatása, bemutatásának menedzselése; a kerület kiemelkedő személyiségeinek (diszpolgárok, kitüntetettek, tudósok, művészek. stb.) hagyatékaiknak feldolgozásához a segítségnyújtása.

Mindezek megvalósítását pályázatok kiírásával, kiadványok gondozásával, vetélkedők, előadások szervezésével, a helyi médiákban a helytörténeti ismeretek népszerűsítésével kívánják elérni.

Szükségesnek tartják a hasonló jellegű szervezetekkel az együttműködést – szívesen fogadják jelentkezésüket. (Elérhetőségeik: székhely – 1191 Budapest, Fő u. 38., tel.: 06-20-333-9876, fax: 378-1539, e-mail: info@bandt.hu).

Lipótvárosi vasredőnyök

Az Umráth-ház története

A Bajcsy Zsilinszky út–Báthory utca–Vadász utca által határolt háztömbben a holland kertnek is nevezett csarnokosor a Bajcsy Zsilinszky út 60. bejáratától indul és a Vadász utca 33-nál ér véget, az épületek alatt és az udvarokon áthaladva. Húsz éve még csavarraktárként üzemelt, a Bajcsy Zsilinszky úti bejáratát tíz éve a

ri központjának életétől. A néhai Fegyvergyár út (későbbi nevén Lipót körút, ma Szent István körút) és a Vaitzner Damm (1876-tól Váczi körút, Vilmos császár út, 1945-től Bajcsy Zsilinszky út néven ismert) közötti rész a magyar gépipar, majd a malomipar egyik bölcsője volt. Az érdem Heggenmacher Hen-

Váci út (ma Bajcsy-Zsilinszky út) az Andrássy út sarkáról (1900 körül)

karácsonyi halárusításokra használták. Minden ajtaja lezárva, ki- és bejáratát idős vasredőnyök őrzik. Rejtőködő belső terei ránézésre 10-12 méter szélesek, 6-7 méter magasak. Téglaboltozatos födémjét vasgerendák erősítik, amelyeket mennyezetig érő díszes öntöttvas oszlopok tartanak. A Vadász utca 33. udvarán álló részét kátránypapírral szigetelt lapos tető védi, máshol 3-4 emeletnyi háztömb is emelkedik felette. A Vadász utcai ház kapubejárata két oldalán öles betűk helye hirdeti még a rég-volt időköt: CSAVAROKAT ÁRUSÍTÓ RT.

Története elválaszthatatlan a kiegyezéskori Lipótváros, a főváros akkori ipa-

riké, kinek az első gőzmalom köszönhette a Lipótváros. Később ez a terület már a gőzmalom városrészévé vált. Csak a „holland kert” közelében több is működött. A Balaton-Honvéd utca sarkán a Heggenmacher malom, a Balaton-Szemere utca sarkán az Első Budapesti Gőzmalom... és műszaki boltok, raktárak, kisüzemek, bérházak sokasága körülöttük.

Az egyik bérház tulajdonosa volt Umráth Kálmán: 1883-ban már mint a Gyapjú utca 7. (most Báthory utca) alatti lakosként és egyben a Váczi körút 60. (azaz a Bajcsy Zsilinsz-

ky út 60.) tulajdonosaként ismerték. Ez utóbbi ingatlant a Lipótváros 1302, 1303, 1304 helyrajzi száma alatt jegyezték. Az 1890-es fővárosi ingatlan nyilvántartás alapján a Vadász utca 33. (961 helyrajzi számmal) szintén Umráth tulajdonában volt.

Vajon ki volt Umráth Károly? Erre is tudunk válaszolni. A lipótvárosi polgárok többségéhez tartozott – azaz nem magyar származású volt, mint az Umrath Ex Comp. tulajdonosa. Cége a gépgyártásra és gépkereskedésre szakosodott. Fő telephelye Bubnán (Prága melletti település), fióktelepe Budapesten a néhai Váczi körút 60-ban volt. Budapesti nagykereskedése céljára épült – és 1888-ban már működött – a Bajcsy Zsilinszky út 60., a Báthory utca 23/25. és a Vadász utca 33. házai alatt, vagy udvarukon végig húzódó raktárbirodalom, amit az itt élők „hollandkert” néven ismernek. 1900-tól a Bajcsyn fekvő ház az Umráth család másik tagja, Vilmos tulajdonába került – egészen az államosításig. A monarchia utolsó éveiben az üzleti részben már nem gépeket, de bort és pezsgőt árult Szimon István. Majd a következő háború idején a Zündapp motorkerékpárok képviselője ajánlotta az üzletben áruit. A raktárok eredeti funkcióját az egymást váltó generációk azonban szinte végig megőrizték. Utolsó használója a VASÉRT volt.

A „holland kert” kínálata jól illeszkedett környékéhez. Budapest párvát ritkító kiegyezéskori fejlődése szorgalmas és ügyes belvárosi, lipótvárosi polgárságot teremtett. Például a szomszédos háznak, a 62-nek tulajdonosa Kahn Henrik kereskedő és Heller Ármín gépkereskedő volt.

Évtizedekig remek forgalmat vonzott műszaki üzletük a sarkon, Kahn és Heller Társaság néven. De ebben a házban szülte meg Kann Margit is 1903-ban Neumann Jánost – ki ne ismerné nevét –, aki 1957-ben, Washingtonban halt meg.

A Lipótváros érdekes és sokszínű világáról vallott könyvében a Szabadság tér szülőttje, Hevesi András író. Egy polgárcsalád fiúgyermekének szemszögéből a századforduló világát tárja elénk.

- A Báthory utcában elfogadható polgárok laktak, de azért nem ártott megfontolni, hogy érintkezzék-e velük az ember. Az alsó részen, amely a Hold utcánál kezdődött és a Váci körútba torkollott, a kérdés fel sem merülhetett, ez az alvilág volt, a maga egész hátborzongató mivoltában, szenespincék mélyéből óriási széndarabokat felhajigáló és csúnyán káromkodó szörnyekkel, akikről néha ma is álmodom. A Vadász utca és a Hajnal utca ugyancsak az alvilágba tartozott. Ezzel szemben elegáns, finom, jó polgári útvonal az Alkotmány utca, amelyhez rokoni kötelékek fűztek. Ott lehetett a legjobb ebédet kapni...

Gábel Tibor

A Pannónia Gőzmalom árjegyzéke

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Társaságunk tagjait az éves közgyűlésre Breinich Gábor elnök május 20-án, Budapest Főváros Levéltárának konferencia termébe hívta meg. A közgyűlés első napirendi pontjaként Gábrriel Tibor titkár foglalta össze a 2004. évi tevékenységről – amelyről korábbi számainkban tájékoztatást adtunk – készített közhasznú beszámolóját (részletesen: www.bpht.hu / Budapesti Honismereti Társaság menüpont / Főbb tevékenységek) és az idei év munkatervét: szervezeti élet; Budapesti Historiák; Városunk kiadása; Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv kiadása; a következő emlékkönyv előkészítése; 1956 ötvenéves jubileumára előkészülés. Beszámolt a Budapesti Helytörténeti Portál elkészítéséről, amelyet pályázati támogatás tett váratlanul le-

hetővé és a Társaság anyagi helyzetének alakulásáról. Kérdésként merült fel a portál működtetésének fedezete (pályázatok biztosítják), és köszönetet mondtak Budapest Főváros Levéltárának a Társaság tevékenységének önzetlen támogatásáért.

Ezt követően dr. Sütő Józsefné, az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság elnöke adott tájékoztatást a Társaság 2004. évi tevékenysége és gazdálkodása helyszíni ellenőrzéséről – rendben lévőnek, az előírások szerintinek minősítették azt a bizottság tagjai.

A Budapesti Honismereti Társaság honlapja, a Budapesti Helytörténeti Portál számítógépes prezentációját Péter Zoltán, a kivitelező SilverSide Stúdió vezetője tartotta meg. Külön érdekességként az ülésen résztvevőknek bemutatta az adminisztrációs fe-

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a legfrissebb fővárosi helytörténeti bibliográfiát.

Csak ezekért!

Köszönet az 1%-ért

Ezúton köszönjük meg névtelen támogatóinknak a 2004. évi adójuk 1%-a adományozását. Támogatásukat a Városunk most kezében lévő számának elkészítésére fordítottuk.

Budapesti Honismereti Társaság

Budapesti Historiák

Október 5.

– *Lóvasutak Újpesten és Rákospalotán*

Előadó: Krizsán Sándor, a Közlekedési Múzeum gyűjteménykezelője

– *Műhely: A Budai Polgári Kaszinó tevékenységéről*

Előadó: Bedő Árpád, a Kaszinó elnökségi tagja

November 2.

– *Változó Budapest a XX. században*

Előadó: dr. Bogárdi Mihály gyermekorvos, helytörténész

– *Műhely: Az Albertfalvi Múzeum Baráti Köre tevékenységéről*

Előadó: Beleznay Andor igazgató, helytörténész

December 7.

– *Egyházpolitikai mozaikok az 1950-es évekből*

Előadó: dr. Tóth József tanár

– *Műhely: Az Alsórákosi Közművelődési Egyesület tevékenységéről*

Előadó: Bóta Piroska, az egyesület titkára

Az előadóesteket a hónap első szerdai napján du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára földszinti konferenciatermében tartjuk (Budapest, XIII. Teve u. 3–5.), nyilvánosak, belépődíj nélküliek, előzetes bejelentkezés nem szükséges!

lültek kezelésének technikáját. Bejelentette, hogy a portál május végén a szerződésnek megfelelően üzemképes lesz. Társaságunk elnöke, Breinich Gábor hangsúlyozta, hogy ezzel munkánkba sokkal több embert tudunk bevonni, költségei lényegesen alacsonyabbak lesznek, mint a Városunk újságé és nagy lehetőséget ad az ifjúság tájékoztatására.

Nemrég ismét fekete szegélyes gyászjelentéssel kopogtatott a postás – el távozott körünkől Kövér Imre, a sokunk által ismert és szeretett egykori történelemének szakos általános iskolai tanár. Nem középiskolás fokozottan tanított

In memoriam Kövér Imre

ta ifjú diákjainak a haza történelmét, szeretetét, mélyen elültetve bennük a lokálpatriotizmus csíráit. Volt mire támaszkodnia! A pesti síkság története vonzotta, itt is kiemelten Rákospalotáé és Újpestté. Negyedszázadon keresztül a TIT budapesti szervezete helytörténeti, honismereti bizottságának és művé-

zeti szakosztályának tagjaként diaképekkel, főtökkel, térképekkel és dokumentumokkal illusztrálta TIT előadásait. Foglalkozott a helytörténeti ismeretek átadásának módszertan

ni problémáival, ifjúsági és felnőtt klub szakkörrel.

Jelentős szerepe volt az észak pesti helytörténeti munka szervezésében – a Hazafias Népfrent XV. kerületi helytörténeti bizottsága vezetését is ellátta 1985-86-ban. A Rákospalotai temetőben, 2005. március 17-én helyezték örök nyugalomba.

Emlékét kegyelettel őrizzük!

Pesti piac a rakparton

● folytatás az első oldalról

nyók alatt vigyázták a bolgár kertészek – kiket a köznép egyszerűen rácnak titulált – termékeit az állandó helyükön trónoló eladók. Olaszok és szlovének nyaranta vöröslő belü naranccsot és veronai szalámit kínáltak. Borovicskát árultak a zólyomi tótok, bicskákat a fezes bosnyákok.

„Tassi, vecsei, bajai káposztás, gabonás, gyümölcsös hajók horgonyoznak a

Dunán, mélabús magyar nóta, harmonika-, tamburaszó hallik, az egyik halászbárkán a szolgafára akasztott bográcsban rotyog a paprikás hal, felénk kapja gőzét a dunai szellő.” Bábeli hangzavar, sokszínű népviseletek váltakozása jelezte a pesti Belváros kereskedelmi vonzerejét, jelentőségét. A rakparton, a „...víz színéhez közel meg nagy keletnek örvend a lacikonyha ágyúgolyóbis nagyságú és halmazállapotú zsömle-

gombóca, bizonytalan színű ritkás bablevese. Bádogtá nyérről, töredezett fakanállal habzsolják a zsákhordó legények.”

A pesti piac elegáns része volt az egykori Városház tér – helyén piarista gimnázium és rendház épült, ma ismét a piaristaké az épület. Itt volt a virágpiac, karácsony tájékán itt lehetett karácsonyfát venni. Soroksári és budakeszi sváb asszonyok sáfránnyal sárgára színezett vaját, cserépkor-sóban tárolt hecsedli lekvárt, a híresen savanyú soroksári kenyeret árulták. Az öreg városháza óratornyának árnyékában a budakeszi asszonyok fakanállal mérték ki a lábcsokba a tehéntejet. De rántott béka-combot, madeira szószos töltött és vagdalt csigát, csíkos káposztát is lehetett mellettük vásárolni. Lisztke-reskedés, hús és zöldséges boltok váltogatták egymást az Eskü-téri plébániatemplom előtt. A néhai Hal-té-

ren harcsát és vizát szeleletek, haltartókban ficánkolt a tiszai kecsge, a velencei ponty, a balatoni fogas és az asztalra már vöröslőn majd megérkező rákok.

Aztán felépültek a vásárcsarnokok – a világvárossá fejlődő Pest belső területén nem működhetett a nyílt árusítású piac. A városközpontban élő elődeinket a központi (Fővám téri) és a Hold utcai érintette leginkább. Mindkettő létrehozását már évtizedek óta fontolgatták, építésüket 1895-ben kezdték el. Két év múltán, 1897-ben nyíltak meg a közönség előtt, mint a vasszerkezeti építés európai mércével mérve is kiemelkedő alkotásai. A romlkony árút hűtőhelységekben tárolták, a Fővám téribe a kofahajóknak (ezek a hajnali és kora délutáni időszakban közlekedő, emberek és árut is szállító folyami hajók voltak) még alagutat is építettek.

gabriel

A Fővám téri piac (Skuteczky Döme festménye, 1892)

Budapest helytörténetének emlékkönyve

- **Értéktörző tanulmányok,**
  - **helytörténettel foglalkozó egyesületek beszámolóit,**
  - **fővárosi helytörténeti adattárak, bibliográfia.**
- Előrendelésben: 1200 forintért**

A Budapesti Honismereti Társaság 2006 februárjában bemutatásra kerülő könyve, a *Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv II.*, a sorozat második köteteként jelenik meg, hasonló szerkesztéssel, mint 2005 februárjában kiadott elődje. Írásai a Budapesti História 2004. évi előadestjein elhangzottokról, Budapest és elődtelepülései történeti múltjának egy-egy jelentős fordulópontjáról, kiemelkedő személyeiről és szervezeteiről számolnak be.

Megjelenését a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága és a „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány támogatja. Nyilvános forgalomba nem kerül, előrendelés keretében 1200 forintért rendelhető meg.

Örökítse meg az utókor számára szervezete, saját vagy szerettei nevét az emlékkönyvben! A 2005. november 31-ig a könyvet megrendelők támogatóként szerepelnek a kötetben.

Megrendelését a *Budapesti Honismereti Társaság* címére várjuk: 1043 Budapest, Berda József u. 48.

Megrendelőlapunk a Budapesti Helytörténeti Portálról (www.bpht.hu) a Budapesti Honismereti Társaság / Kiadványai menüpontra letölthető és a bpht@chello.hu vagy info@bpht.hu e-mail címre is elküldhető.

Megrendelőlap

Megrendelem a
Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv II. című kötetet

..... példányban, 1800 Ft helyett 1200 Ft-ért.

Megrendelő neve: .....

Címe: .....

Telefonszáma.....

E-mail címe: .....

személyesen veszem át

a Budapesti Honismereti Társaság székhelyén

postai kézbesítéssel kérem

utánvétellel fizetek (+860 Ft)

Az emlékkönyvben támogatóként

szereplő név: .....

Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ

(szakmai besorolás nélkül)

Vezető: Jankóné Pajor Ildikó,
tel.: 201-7093, cím: 1013 Bp.,
Döbrentei u. 9., nyitva: Sze., P., Szo.:
14-18, V.: 11-18 óra

Óbudai Múzeum (Zichy kastély)

Vezető: Dr. Új Irisz, tel.: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K.-
V.: 10-18 óra

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652, cím: 1043 Bp.,
Berda J. u. 48., nyitva: K-P.: 10-17,
Szo.: 10-14 óra.

Józsefvárosi Helytörténeti Alkotóműhely

(szakmai besorolás nélkül)

Vezető: † Pilinyi Péter
tel.: 313-0298, cím: 1083 Budapest,
Szigony u. 39., nyitva: K., P. 14-16
óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420, cím: 1093 Bp., Pipa
u. 4., nyitva: K-P.: 10-16 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Bihari József,
tel.: 261-5569, cím: 1102 Bp.,
Halom u. 37/b., nyitva: K-Sz.: 10-14,
Cs.: 14-18 óra.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: Belezsnay Andor, tel.: 208-
6635, cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K. és Cs.: 16-18 óra,
zárva: 07. 01. – 08. 31. és egyéb
iskolai szünetekben is.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Dr. György Lajosné, tel.:
365-6126, cím: 1117 Bp., Erőmű u.
4., nyitva: Sze.: 15-18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Dr. Müllner Jenő, tel.: 457-
0500, 457-0501, cím: 1126 Bp.,
Beethoven u. 1/b. Jelenleg felújítás
miatt zárva, megnyitása 2005 novem-
berében tervezett.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Juhász Katalin, tel.: 349-
1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50.,
nyitva: K-Cs.: 11-17, P.: 9-16 óra.

Rákospalotai Múzeum

Vezető: Mojzes Ildikó, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K., Cs., Szo.: 10-14, Sze.: 14-
18 óra.

Erdős Renée Ház

Vezető: Bakonyvári M. Ágnes, tel.:
256-6062, cím: 1174 Bp., Báthory u.
31., nyitva: K-V.: 15-18 óra.

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Frank Gabriella, tel.: 290-
5629, 295-0877, cím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10., nyitva: H-
Cs.: 8-16, P.: 8-13 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-
1619, cím: 1191 Bp., Fő u. 38.,
nyitva: K-P.: 14-18, V.: 10-16 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó, tel.: 283-
1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-V.: 10-16 óráig.

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sárkány István, tel.: 278-
0710, cím: 1211 Budapest, Szent Im-
re tér 3.,

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 287-0083
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105., nyitva:
K-Szo.: 14-18 óra.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája XVIII.

Mariazell és Magyaror-
szág : egy zarándokhely
emlékezete : kiállítás a
Budapesti Történeti Mú-
zeum Kiscelli Múzeumá-
ban, 2004. május 28 –
szeptember 12. / [a katalo-
gust szerk. Farbaky Pé-
ter és Serfőző Szabolcs] ;
[munkatársa Prékopa Ág-
nes] ; [a mutatókat össze-
áll. Ács Pál] ; [... szerzői
Barna Gábor et al.]. – Bu-
dapest : BTM, 2004. –
556 p. : ill., főként szí-
nes ; 30 cm.

Kincsek a város alatt :

Budapest régészeti örök-
ségének feltárása, 1989-
2004 : kiállítás a Buda-
pesti Történeti Múzeum-
ban, 2005. május 27 –
augusztus 20 / [... szerk.

Zsidi Paula]. – Budapest :
Budapesti Történeti Mú-
zeum, 2005. – 208 p. :
ill. ; 29 cm

Bevilaqua Borsody Béla

(1885-1962): A Víziváros
/ szerk. és a bev. tanul-
mányt írta Buza Péter ; ...
közrem. Saly Noémi ; ...
képanyagát vál. és szerk.
Nagy Zita. – Budapest :
Budapesti Városvédő
Egyesület, Fővárosi Sza-
bó Ervin Könyvtár, 2005.
– 577 p., [32] t. : ill. ; 24
cm

Kalmár Lajos:

A Dohány
utcai Zsinagóga és a Zsi-
dó Múzeum kincsei / [fo-
tó:] Kalmár Lajos ; [szö-
veg:] Deutsch Gábor, Fa-
ragó Vera. – Pécs : Ale-

xandra, 2005. – 157, [3]
p. : ill. ; 29 cm

N. Kósa Judit: A régi bu-
dapesti zsidónegyed /
[szöveg: N. Kósa Judit] ;
[képek: Baric Imre ... et
al.]. – [Budapest] : Corvi-
na, [2005]. – [32] p. : ill.
; 24 cm

Buzinkay Géza (1941-):

Iskola a lovagvárban : a
budai Toldy Ferenc Gim-
názium 150 éve. – Buda-
pest : Toldy F. Gimn.,
2005. – 235 p. : ill. ; 24
cm

Rosch Gábor:

Hegyvidéki
épületek : a XII. kerület
középületei, iskolái, kór-
házai, szállodái, templo-
mai : várostörténeti írá-

sok, 1997- 2003 / [... ír-
ta és fotóanyagát kész.]
Rosch Gábor. – Budapest
: Hegyvidék LapK.,
2005. – 168 p. : ill. ; 28
cm

Kalakán László:

A Sváb-
hegy és környéke törté-
nete 1944-1945-ben. –
Budapest : Tarsoly K.,
2004. – 63 p. : ill. ; 24
cm. – (Hegyvidéki históri-
ák)

Szobrok és emléktáblák

Újpesten / [írta és ösz-
szeáll. Kadlecovits Géza] ;
[a fotókat Bleicher Imre
kész.]. – Budapest Újpes-
ti Városvédő Egyesület,
cop. 2004. – 171 p. : ill.
; 21 cm

Gali Ágnes

Újpest Digitális Archívuma

Néhány hónapja került forgalomba egy CD az Újpesti Helytörténeti Alapítvány támogatásával, amely a városrészeiről készült legjellemzőbb képek összegyűjtésével az érdeklődők széles körében arathat tetszést.

Igaz, hogy az optikai lemezek a nagyközönség előtt még nem annyira ismertek és kedveltek, mint amennyire azt előnyeik szükségessé tennék. Az is igaz: a könyvekkel szemben hátrányukra írható, hogy számítógép nélkül nem használhatók, mégis, napjaink információszerezése már elképzelhetetlen lenne nélkülük. Például azért is, mert az elektronikusan tárolható képi információ nyomtatott könyv formájában való

megjelentetése sokkal költségesebb, ami természetesen a kiadvány árában is megnyilvánul.

A kezelése egyszerű, a nyitólap mintegy tartalomjegyzék-szerűen sorolja fel az összes könyvtárat, amelyekre kattintva az egyes képek megnyithatók. Újpest Digitális Archívuma több intézmény összefogásával jött létre, felsorolásuk a szintén itt található impresszumban olvasható. Összefüggő szöveges részt csak Derce Tamás bevezetője és Hirmann László „Városnyi múlt” című írása jelent, a fő hangsúly – érthetően – a képi információkra helyeződik. A szükséges technikai ismeretek a legegyszerűbbek: fölül kép-

szalagszerűen kis képek sorakoznak, amelyeket a sor végén lévő nyílak segítségével lehet mozgatni. Amennyiben valaki e képecskékre kíváncsi, rájuk kattintva a sor alatt azonnal megjelenik nagyított, részletgazdag változata. E képeket a CD-ről a saját számítógépre is át lehet másolni – persze csak a szerzői jogok szigorú betartásával –, ami a további helyismereti, vagy tudományos munkát is elősegítheti.

Az első képsorozat a régi Újpestet mutatja be, különböző magániratok (például: futbalszerződés, érettségi bizonyítvány), újságrészletek, fotók, képeslapok, plakátok és egyéb dokumentumok segítségével. Ezek természetesen fekete-fehér ábrák, csak néhány képeslap korabeli színezésű. A második sorozat a jelent mutatja be, nagyméretű, a kerület szinte minden fontos részére kiterjedő, színes felvételek segítségével. E képek különösen azok számára jelentenek érdekességet, akik valahogyan kötődnek Újpesthez, s az ábrázolt helyek előző állapotára is emlékeznek, vagy éppen a közelükben laknak. Meg kell jegyezni azonban, hogy

– bár az egyes képeknek van címük, elnevezésük –, ez világosan kiderül, ha valaki megnézi a CD szerkezetét – ezek azonban valamért nem jelennek meg az egyes képek alatt. Ezt javítani kellene, – ahogy a címek pontosítására is szükség lenne –, hiszen például ez a sorozat is egy 1956-os emlékművel kezdődik, amiről a helybeliek tudják, hogy hol van, a helyismerettel rendelkezők azonban nem; a gyűjtemény azonban nyilván nem csupán helyiek számára készült. Igen kiváló és érdekes a légi felvételek sorozata, valamint a térképek közreadása, utóbbi a szakemberek érdeklődésére is igényt tarthat.

Újpest Digitális Archívumát hét rövid videorészlet zárja, amelyek a kerület egy-egy frekvenciált pontjáról adnak mozgóképes bemutatást. A gyűjtemény elkészítése nagymértékben segíti a helytörténeti ismeretek terjesztését és megelőlegezi a következő gyűjteményt, amely az Újpest-ről készült festményeket, grafikákat – amelyek szintén elég számosak –, tartalmazhatja majd.

Buda Attila

Budapest templomai

Hegyvidék – XII. kerület

A Budapesti Városvédő Egyesület templomtörténeti csoportja kiadványsorozatának harmadik tagjaként megjelentette a Budapesti templomai XII. kerület című kötetét. A templomtörténeti sorozat Óbuda és Belváros-Lipótváros után most a Hegyvidék (XII. kerület) templomait dolgozta fel és rögzítette mai állapotukat.

A kötetből kiderül, hogy a Hegyvidék 17 templomából két egyházi épület műemléki védetség alatt áll. Az egyes templomok bemutatásánál kitérnek az épület és a gyülekezet történetére, az épületek külső-belső leírására. A közölt szövegek a templomokban megtalálható kiakasztott ismertetőket, vagy szóróla-

pon kiadott anyagokat hűen követik, megőrizve az utókor számára azokat.

A korábbi kötetek szerkezetét folytatva a mostani kiadvány is színes képekkel gazdagon illusztrált, ismerteti a szentek életét, építészeti és egyházi fogalmak magyarázatát adja, névmutatót és térképet is alkalmaz.

Előadások a Lánchíd Körnél

Október 27. (csütörtök) 17 óra

– Boldog Avianói Márk és az európai Magyarország
Előadó: Érszegi Márk, a boldoggá avatási emlékbizottság elnöke

Helyszín: Litea Könyvszalon (I. ker., Budai Vár, Fortuna Udvar)

November 21. (hétfő) 17 óra

– A jezsuiták Kínában (történeti áttekintés)

Előadó: dr. Nemeshegyi Péter SJ

– Magyar misszió Kínában a két világháború között

Előadó: dr. Mojzes Imre egyetemi tanár

Helyszín: Hadtörténeti Intézet és Múzeum II. em.,
Díszterem (I. ker., Kapisztrán tér)

December 13 (kedd) 16.30 óra

– Adventi népszokások

Előadók: a Budavári Általános Iskola tanulói

Helyszín: Sissi Étterem (I. ker., Dísz tér 8.)

P.M.

Budapesti egyetemek

A Campus Budapest című reprezentatív kötettel állt elő a Budapesti Városvédő Egyesület. A mindenkori hallgatóknak emlékké váló, az ismereteik bővítésére vágyó látogatóknak kedvcsináló, a budapesti egyetemek életébe bepillantást adó kiadvánnyal ismerkedhetünk három szerzője jóvoltából. A könyv fotói Agg Károly és Szikszay Ágnes alkotásai. Kár hogy híjával maradtunk egyéni arculatok közelébe jutásától, pedig minden elismerésünket megérdemli az a ké-

pi ábrázolás mely akár szöveg nélkül is ajánlaná a főváros egyetemeinek megismerését.

Locsmánda Gábor bevezető történeti képe a latinos hagyományokat idéző egyetemi képzéstől indul, amiből Trianon előtt Budapestnek két universitás jutott. Ezek különféle karaikkal valóságos egyetemi negyedeket alkottak. Több akkor már meglévő felsőoktatási intézmény csak a második világháború után nyerte el az egyetemi jellegét. Megismerhetjük mi-

lyen úton és milyen szempontok szerint kerültek mai helyükre.

Vargha Mihály a tudás mezeinek, a campusoknak régibb és újabb helyszíneken való honfoglalási lehetőségeit keresi a főváros fejlődésének keretein belül. Segítségül hívja Karácsony Sándor Budapest magyarsodását illusztráló gondolatait, és ebbe a folyamatba helyezi az épülő ELTE, Műszaki és Orvosi Universitásokat. A Gellért-hegytől délre eső, már a Lágymányost is magában foglaló egyetemi negyed méreteivel tökéletesen eleget tesz a tanulmány címének: Városok a városban. Az orvosi egyetem épületei a Józsefvárosban egy kisvárosnak is megfelelő területre települtek. A szerző a Múzeum körüti Gólyavár környékét mutatja be legrégebb budapesti campusként, melynek mai siralmas külső képe a járókelők előtt a legszomorúbb látnivalót adja.

A kötet terjedelmes részét Csordás Lajosnak köszön-

hetjük. Tizenhárom egyetem épületeit veszi sorban görcső alá. Ha csak a képanyagot nézzük végig figyelmesen, már sokoldalú képet alkothatunk róluk. Megismertet bennünket neves építőmesterekkel, az objektumok építésének, az esetleges funkcióváltásának történetével. Olyan részleteket ismerünk meg e tanulmányban, ahová csak kivételes alkalommal van módunk bejutni, mint például a Pázmány Péter Katolikus Egyetem dékáni fogadószobájába. Az talán csak a nyomda ördögének pajkos játéka, hogy a Károli Gáspár Református Egyetem hitvallást váltott a tartalommutatóban. Lehetetlen egy rövid ismertetésben minden értéket bemutatni, amivel ez a kiadvány szolgál. Alkalmanként egy-egy városnéző sétán is, kezünkben a Campus Budapesttel járhatjuk a tudás „városait”. Magam is ezt teszem, valahol bizonyára találkozunk.

Karacs Zsigmond

Zuglói Helytörténeti Műhely

Zugló jelenének és múltjának kutatásával foglalkozik a Zuglói Helytörténeti Műhely. Ide várjuk mindazok jelentkezését, akik Zugló múltjára vonatkozó bármilyen jellegű emlékművel (fotókkal, képeslapokkal, aprónyomatványokkal, dokumentumokkal, tárgyakkal) rendelkeznek.

Látogatható a Kassák Klub tetőterében (Budapest, XIV. ker., Uzsoki u. 57.) hétfőn 16. és 18., csütörtökön 10. és 13. óra között. Jelentkezésüket és ötleteiket a 251-1910-es telefonszámon, leveleiket a zugloi.gyujtemeny@chello.hu címre várjuk.

V. E.

Rákoskert története

Gazdagodott a fővárosi helytörténet: a Rákos-mente egykor önálló községmonográfiái után megszületett a legfiatalabbnak, az 1930-as években létrejött Rákoskertnek a története.

Szerzője Szelepcsényi Sándor nyugalmazott műszaki igazgató, tősgyökeres rákoskerti. Lakóhelyén „saját és mások emlékezete alapján” állította össze a 225 oldalas helytörténeti könyvet.

„Ennek a kis könyvnek az a célja és rendeltetése, hogy megismertesse az itt élő és múlt iránt érdeklődő emberekkel településünk kiala-

kulását, az azóta eltelt időszak eseményeit, a Rákoskert képét formáló változásokat és szeretett településünk mai állapotát...” – olvashatjuk „vallomását”.

A kötet szövegét korabeli térképek, fotók teszik hitelessé. Megtudhatjuk, hogy honnan kapta nevét az egykori út menti csárda, a Kucorgó; kik voltak az egykori tulajdonosok és az első telepések; hogyan alakult ki a mai vasúti megállóhely; hol tartották az első istentiszteleteket; kiről nevezték el az ún. „Maribusz”-t; hogyan működött az egykori iskola és milyen szindara-

Ifjúsági csoport alakult

Jászok Egyesülete

Budapesten 2005. szeptember 30-án megalakult a Jászok Egyesülete Ifjúsági Csoportja. Az egybegyűltek meghallgatták dr. Farkas Ferenc ny. főiskolai tanár tájékoztatóját a jászok történetéről és dr. Dobos László ügyvivőt a Jászok Egyesülete céljairól és eredményeiről.

A csoport tagjai a kapcsolattartással Paksi Veronikát bízták meg (e-mail: info@jaszokegyesulete.hu). Az ifjúsági csoport a közeljövőben fogalmazza meg célkitűzéseit és teszi közzé tagtoborzó felhívását.

D.L.

bokat adtak elő a helyi fiatalok... Különösen izgalmas az 1956-os forradalmi napok eseményeinek felidézése, amelyet a szerző bátyja, Szelepcsényi Ernő, az egykori nemzetőrparancsnok írt meg.

Dokumentum értékű a mai rákoskerti intézmények

és civil szervezetek tevékenységének ismertetése, valamint az itt élő híres emberek fényképes bemutatása, egy-egy alkotásuk fotójával együtt. Ugyanitt található a Rákoskertért Díj plakettje és a kitüntetett személyek felsorolása.

Tóth József

Község születik

A Pestszentimrei Községi Ház Község születik című kiállítása szeptember 1. – október 14. között volt látogatható – az egykori Soroksárpéteri önállóvá válásának és a Pestszentimre név vételének állítva emléket.

A Soroksártól való elszakadási kísérletek kezdete az 1910-es évekre tehető. A község lakossága 1924-ben vásárolta meg községháza céljára a Nemes és Petőfi utca sarkán álló épületet, amely később az önállóság szimbólumává vált. Az évtizedes küzdelem végül elérte eredményét. 1930. január 8-án 101035/1929 szám alatt a belügyminiszter rendeletével létrejött az önálló község. Két évvel a határozat után a belügyminiszter az új nagyközség nevét „Pestszentimre” néven alapította meg.

A Pestszentimrén létrehozott tárlatot *Gallai István* eredeti tárgyakkal, dokumentumokkal és fotográfiákkal rendezte be. A bemutatásra került anyagot 14 helybeli család, a Pestszentimrei Plébánia részéről *Gödölle Márton* plébános a Soroksári Nagyboldogasszony Plébánia részéről *Szerencsés Zsolt* plébános valamint a XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény illetve a Pestszentimrei Önálló Néprajzi-, Ipar- és Helytörténeti Gyűjtemény adta össze.

A kiállítás központi témájává az itt élt emberek életét tette. Ennek jegyében a gyermekjátékoktól a halotti lepelig, tehát a születéstől a halálig életünket bemutató tárgyak voltak kiállítva. A dokumentumok közt tallóva olvashattuk „Gyurika”

levelét a Jézuskához! „Töltőtoll, karácsonyfa. Ha lehet egy pár cipőt tessék korábban küldeni... Anyukának szót fogadok.” Ügyszintén itt volt látható az 1930-as évek elejéről egy gyermek huszáruha is.

A sort az egyházi relikviák folytatták. Kiállításán még be nem mutatott miseruhák, feszületek, halotti lepel, imakönyvek, rózsafüzérek voltak láthatók a tárlókban. A kiállításnak ebben az egységében nyert elhelyezést az a faszobor is, mely a lebombázott római katolikus templom romjai alól került elő. A falon Schaub Mihálynak – az első pestszentimrei katolikus plébánosnak olajfestmény portréja, míg a következő tárlóban a háborúk emlékei kerültek elhelyezésre. Ezek közt is felfedezhettünk igazi ritkaságot, egy Angliában készült, sorszámmal ellátott frontharcos sisakot, melyből Magyarországon mindössze két darabot ismerünk.

A kiállítás fő látványeleme egy enteriőr volt – az egykori községháza egyik irodáját idézte a látogatók elé. A fogacon Soroksár első jegyzőjének kabátja lógott, benne

viselőjének monogramja. A korabeli íróasztalon a község házadó-mentességi nyilvántartókönyve feküdt.

Első bejegyzése 1942-ből való. Mellette az önállóság esztendeiből származó – a községházán kiállított – hivatalos iratok: szegénységi bizonyítvány, építési engedély, lakcímbeljelentő, a front közeledte miatti lakhelyelhagyást igazoló dokumentumok sorakoztak. A múltat idézte a petróleumlámpa és az egykori telefon is. Az íróasztal két oldalán, egy női és egy férfi bábura, a Pestszentimrei Önálló Néprajzi-, Ipar- és Helytörténeti Gyűjtemény legújabb darabjaiként egy kézzel hímzett, úri hímzéses fekete selemzorszett komplé és egy pestszentimrei fiatalember Bocskay ruhája került. A női ruházat kiegészítői – a korabeli kalap, kiegészítő, esernyő – a kiállítást megelőzően mindössze három nappal bukkantak fel.

A tárlat utolsó tablója a pestszentimrei Fa György hídacsnak állított emléket. A Margit- és Szabadsághíd, a Lánchíd újjáépítését vezette a háború után „ácsszerkezeti” téren.

Karip Gyula

A pestszentimrei polgári iskola első évfolyama (1932–1933)

Ez volt a múlt

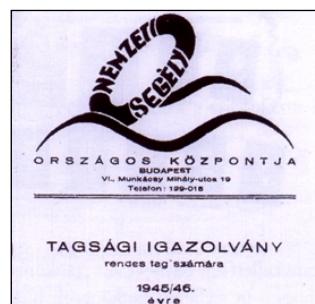
Pestszentlőrinc-Pestszentimre és a II. világháború

Budapest XVIII. kerület, Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzata és a XVIII. kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény új kiadványa az Örökségünk sorozat első kötete. Az évente két-három új kiadvánnyal jelentkező sorozat tematikus számai terveik szerint egy-egy szűkebb témakört ölelnek majd fel. Most könyvében

Tekes Sándorné Zsebők Nelli, a városrész jeles helytörténésze emlékezik vissza az 1944. november – 1945. július közötti időben Pestszentlőrincen történt eseményekre.

Fotókkal, újságcikkkel, dokumentum másolatokkal szemlélteti a szovjet csapatok bevonulásától a polgári élet újraindulásáig tartó időszakot. Lépésről lépésre kö-

veti nyomon a romeltakarítástól a gyárak, üzletek, iskolák és egyéb intézmények újraindításának folyamatát. A történeti anyag a szerző

Nemzeti segély tagsági igazolvány részlete (1945/46)

önéletrajzával, jegyzetekkel zárul. Kiadványuk második része a II. világháború Pestszentlőrinc – Pestszentimre háborús áldozatainak állít emléket *Frank Gabriella* összeállításában. A könyv több azonosítás céljából megadja az elhunytak személyi adatait, katonai beosztását, vagy jelöli, hogy munkaszolgálatosként letele-halálát. A szép kiállítású kötet, a feltárt történeti dokumentumok alapján értékes információkat közöl a városrésze-ről.

—sz.m.—

Civil szervezetek és az épített környezet

Az épített környezet alakításában a civil szervezetek lehetőségeiről kerekasztal beszélgetést tartott október 11-én a Budapesti Városvédő Egyesület Városépítészeti csoportja a VI. kerületi Podmaniczky teremben. Az egyesület szakértői, dr. Czétényi Piroska, dr. Buzna Margit, Víz László egy-egy szakterület lehetőségeiről tájékoztattott.

A rendezvényen résztvevők megtudhatták, hogy mibe és hogyan szólhatnak bele a civil szervezetek a településrendezéstől az építési engedélyezésig, melyek azok a jogszabályok, amelyek lehetőséget adnak erre.

Részletesebb tájékoztatás az egyesület székhelyén: 1067 Bp., Eötvös u. 10., honlapján: www.varosvedo.hu keresztül, vagy e-mailon is kérhető: civil3734@mail.datanet.hu

Szoboravatás és emléknapi

Rákosszentmihályi képeslap az előző századfordulóról

A XVI. kerületi önkormányzat augusztus 20-án, a rákosszentmihályi Pálfi János szobrát, majd augusztus 27-én Pálfi János emlékülést tartottak.

A kerület önkormányzata a néhai elődtelepülései egy-egy neves lokálpatriótájának szobrát kívánja felállítani. Rákosszentmihályon Pálfi János születésének 150. évfordulójára megemlékezve került augusztus 20-án leleplezésre Világhy Árpád szobrászművész alkotása. Az egykor önálló település ismert közéleti személyisége, több mint négy évtizeden át helyi képviselője volt Pálfi János (1855–1947). Huszonkét éven át a rákosszentmihályi katolikus egyházközség elnöki tisztségét és mintegy húsz évig a helyi iskolaszék elnöki tisztségét látta el. A

helyi lóvasút ügyvezető igazgatója volt. Az Almásy Pál Egyesület elnökeként a településfejlesztésben, a Pusztaszentmihályi Sporttelep – az első települési sportegyesület – elnökeként a sport népszerűsítése terén is sok minden köszönhető munkájának.

A kerületi önkormányzat által életre hívott Pálfi János Emlékbizottság szervezte meg a neves lokálpatrióta emlékülését a római katolikus plébánia közösségi házában (XVI. Templom tér).

Az emlékülésen Pálfi Jánosról emlékezve Lantos Antal mint Rákosszentmihály meghatározó személyiségeként, Urbán Gábor az egyháztanács elnökeként, Horváth Szabolcsné az iskolaszék elnökeként, Varga Ferenc az első sportegyesület elnökeként végzett munkáját ismertette.

G.T.

József Attila emléktúrák

A jeles nemzeti évfordulók alkalmából meghirdetett jelvénytörzsi túramozgalmak sorába illeszkedik József Attila születésének 100. évfordulójára indított kezdeményezés is. A József Attila-emléktúrák keretében azokra a helyekre hívjuk az érdeklődő hazai és külföldi felnőtteket és gyermekeket, ahol a költő is járt. Verseit akkor érthetjük meg igazán, ha megismerjük a korabeli életkörülményeket, az egykori környezetet.

Az emléktúrák igazolófüzetében jegyzett emlékhelyek zöme a fővárosban van, az egykori „város peremén”, ahol élt... A kerületenként felsorolt több tucat emlékhelyhez rövid ismertetés kapcsolódik, helyenként pedig egy-egy versidézet villantja fel a helyi vonatkozásokat. Iroda-

lomtörténeti „segédkönyv”-ként is jól használható a zsebméretű túrafüzet iskolai órákon, honismereti sétákon, amelyet segít a budapesti emlékhelyeket jelző térkép.

A füzet második részében megyénkénti és országrészenkénti bontásban vannak az emlékhelyek. Végül arra is van lehetőség, hogy a résztvevők a füzetben nem szereplő emlékhelyeket fedezzenek fel – amiért jutalompont jár. A túramozgalmában az igazolófüzettel lehet „bejelentkezni”, amely a csillebérci úttörőközponttól kérhető (1121 Bp., Konkoly-T. u. 21.). A megfelelő számú emlékhely felkeresése után ide kell visszaküldeni a túrafüzetet – a teljesítmény elismeréseként a résztvevők emléklapot, túrajelvényt kapnak.

T.J.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, dr. Kriston Vízi József, Sándor P. Tibor, Sipos András.
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történelmi Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652,
e-mail: bpht@chello.hu, internetes változat: www.bpht.hu)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

F.: Budapesti Honismereti Társaság
1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában. A Fővárosi Közgyűlés Civil Szervezetek és Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Nemzeti Kulturális Alapprogramja, valamint Belváros-Lipótváros Önkormányzata támogatásával jelenik meg.